

Budizm ve halkın dini olan Hinduizm'le tatmin olmayan Rınçana'ya İslâm'ı anlattı. Rınçana müslüman olup Sadreddin adını aldı. Bülbül Şah, Sadreddin'in tebasından yaklaşık 10.000 kişinin İslâm'a girmesine vesile oldu. Emîr Sadreddin Bülbül Şah için yaptırdığı hankaha zengin vakıflar tahsis etti ve bunların gelişiyle bir aşevi kurdu. Bir ara harap olan aşevi daha sonraları onarılmış ve dârülaceze olarak kullanılmıştır. Emîr Sadreddin'in dârülacezenin yanında yaptırdığı mescid Keşmir'in ilk mescididir. Bülbül Şah bu mescidin yakınlarında inşa edilen türbede medfundur.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtır*, II, 49; A. Schimmel, *Islam in the Indian Subcontinent*, Leiden 1980, s. 44; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 351; Mohibbul Hasan, "Bülbül Şah", *El² Suppl.* (İng.), s. 156.

NİHAT AZAMAT

BÜLBÜLDAĞI

Batı Anadolu'da İzmir'e bağlı Selçuk ilçesinin güneybatısında, üzerinde Hz. Meryem'e nisbet edilen bir evin bulunduğu tepe.

Selçuk ilçesine 12 km. uzaklıkta bulunan Bülbüldağı'nın arkeoloji ve dinler tarihi bakımından önemi, eteğinde tarihî ve turistik yerleşim merkezleri bulunmasından kaynaklanır. Bunların başında Peleponnes ve İyon adalarından gelme göçmenler tarafından kurulan Efes şehri gelir. Bazı rivayetlere göre Efes Amazonlar tarafından kurulmuş ve burada dünyanın yedi harikasından biri olan Artemis Tapınağı da bunlar tarafından yapılmıştır.

Bu bölge Hristiyanlığın doğuşundan sonra da önemini korumuştur. Ashâb-ı Kehf'in Kral Dakyanus (Decius) zamanın-

da mağaraya sığınarak 309 yıl süren mücizevi uykularını tamamladıkları mağaranın Bülbüldağı'nın eteklerinde olduğuna inanılmaktadır. Kur'an'da da yer alan bu olayın (bk. el-Kehf 18/9-26) Tarsus, Elbistan ve Antakya gibi yerlerde geçtiğine dair farklı rivayetler vardır.

Bizans kaynaklarına göre havâri Yuhanna'nın (Saint Jean) mezarının da buradaki bir tepe üzerinde bulunması dolayısıyla bu bölgeye Latince Ayasuluk (Ayaslug) denilmiştir. Saint Jean Kilisesi ve Hz. Meryem'e nisbet edilen ev dolayısıyla Hristiyanlar son yıllarda bölgeyi bir ziyaret yeri haline getirmişlerdir. Ancak eski kaynaklarda Hz. Meryem'in buraya geldiği, burada öldüğü hakkında açık bir ifade yoktur. Bu bölgede Hz. Meryem'e isnat edilen bir mezar da mevcuttur. Buna karşılık Kudüs'te de ona nisbet edilen iki mezar daha bulunmakta olup bunların biri Jeoshaphat (Kedron) vadi-sinde, diğeri Gethsemani'dedir (geniş bilgi için bk. Tümer, s. 89-98). Bu konuyu ilk defa araştıran eski kilise babalarından Epiphanius (ö. 403), Yuhanna'nın Meryem'i Efes'e götürdüğünü hiçbir yerde okumadığını söylemektedir (a.g.e., s. 87).

Bütün bunlara rağmen XIX. yüzyılın başında Catherine Emmerich adlı bir Alman mistiği Hz. Meryem'in evinin Bülbüldağı'nda bulunduğu iddiasını ortaya attı. Başlangıçta bu iddia kilise yetkililerince reddedildi. Çünkü 431'deki Efes Konsili'nde Hz. Meryem'e "Theotokos" (tanrıyı doğuran) unvanı verilmiş, daha sonra günahattan, hatta aslı günah'tan muaf ve ölümsüz sayılmış, Papa IX. Pius 1854'teki papalık bildirisiyle onun günahsızlığını ilân etmişti; nihayet 1950'de Papa XII. Pius İsa gibi Hz. Meryem'in de göğe yükseldiğini açıklamıştı. Ancak tarihî delillere ve yaygın inanışa pek uygun düşmemekle beraber Catherine Emmerich'in yukarıdaki iddiası bazı kilise çevrelerini harekete geçirdi. Lazarist rahiplerin Bülbüldağı'nda buldukları ev (şimdi Meryemana Evi deniliyor) ve ayazmayı içine alan 919 dönümlük arazi, Fransız uyruklu Lazarist başrahip M. Joseph B. Gabriel (Türkçe kayıtlarda M. Josef B. Gavriel) adına satın alındı ve Kuşadası Tapu Sicil Muhafaza Memurluğu'nda tescil ettirildi. Halbuki bu evi bölgede yerleşen ilk Hristiyan topluluktan kalma bir yapı olarak görenler yanında Efes Konsili dolayısıyla yapıldığını ve Hz. Meryem adına ithaf edilen yüzlerce binadan biri olduğunu ileri sürenler de vardır.

Çeşitli ülkelerdeki Hz. Meryem'le ilgili makamlardan biri olarak kabul edilebilecek Bülbüldağı'ndaki bu yeri 1967'de Papa VI. Paul de ziyaret etti ve burasını "resmî kutsal hac mahalli" ilân etti. Böylece Hristiyanlarca kutsal kabul edilen Bülbüldağı'ndaki bu evde her yıl 15 Ağustos'ta âyinlerle "Meryem'in göğe çıkma bayramı" bir hac havası içinde kutlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

L. Heidet — L. Pirot, "Assomption, Thèse du Bulbul-Dagh", *DB²*, I, 647-652; Hikmet Tanyu, *Dinler Tarihi Araştırmaları*, Ankara 1973, s. 126-134; Günay Tümer, *Hristiyan ve İslâm Dinlerinde Meryem* (doçentlik tezi, 1979), AÜ İlahiyat Fakültesi, s. 83-98; TA, XXIV, 22-23.

ORHAN SEYFİ YÜCELTÜRK

BÜLBÜLZÂDE ALİ HİBRÎ EFENDİ

(bk. HİBRÎ, Ali Efendi).

BÜLDÂNİYYE

(بلدانية)

Muhaddislerin

muhtelif kültür merkezlerinde duyup öğrendikleri hadisleri bu beldelelere göre bir araya toplayarak meydana getirdikleri hadis mecmuaları.

Hadis bilgisi bakımından birbirinden farklı durumda olan ashabin ve sonraki râvilerin bir beldeye yerleşmeleri ve bildikleri hadisleri orada rivayet etmeleri sebebiyle hadislerin tedvîn*inden önce muhtelif kültür merkezlerinde birbirinden farklı hadisler yayılmıştı. Muhaddislerin sıkça kullandıkları, "Dimâşk'a gitmeden önce bu hadisi duymamıştık" veya, "Falan râvi Dimâşkîlar'ın rivayet ettiği hadisleri herkesten iyi bilir"; "Bu sadece Medineliler'in rivayet ettiği bir hadistir"; "Onu Basralılar'dan başka kimse rivayet etmemiştir" şeklindeki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere bazı hadisler ilk zamanlarda sadece bir memleketin, bir bölgenin hadisleri olarak bilinmekteydi. Hatta bazı beldelelerde rivayet edilen hadislerin bir başka beldelede rivayet edilenlere tercih edildiği de olurdu. Meselâ Hicazlılar'ın hadisleri çok defa Iraklılar'ınkinden daha sahih kabul edilmekteydi. Sonraları bütün İslâm ülkelerini içine alacak tarzda yaygınlaşacak olan hadis tahsil için yapılan seyahatler o devirde henüz başlamadığı için her belde halkı yakından tanıdığı kendi muhaddislerine daha çok itimat ediyor,

Bülbüldağı üzerindeki Meryemana Evi - Selçuk / İzmir

tanımadıkları bir muhaddisten nakledilen rivayetlere o kadar güvenmiyordu. Ancak hadis öğrenmek için yapılan yolculukların zamanla çoğalması ve yaygınlaşması, bölgelere göre birbirinden farklı hadislerin rivayet edilmesini ortadan kaldırmış oldu.

Muhaddislerin, sözü edilen ilk devirlerde hadis tahsil ederken elde ettikleri rivayetleri bazan bu hadisleri öğrendikleri beldele göre tasnif ederek meydana getirdikleri "Büldâniyye" türünden hadis mecmualarına, İbn Asâkir (ö. 571/1176) ve Ebû Tâhir es-Silefi'nin (ö. 576/1180) *el-Büldâniyye* adıyla tanınan kırk hadis mecmuaları (Brockelmann, *GAL*, I, 404, 450) ile Hasan b. Muhammed b. Muhammed el-Bekrî'nin (ö. 656/1258) hadis tahsili için gittiği beldelelerin kırk tanesinden derlediği, kırk tâbiînin kırk sahâbiden rivayet ettiği kırk hadisi ihtiva eden *Kitâbü'l-Büldâniyye*'si örnek olarak zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "Sayd", 12; Tirmizî, "Tahâret", 61, 81, 98; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXIII, 326-328; *Keşfü'z-zunûn*, I, 54; Brockelmann, *GAL*, I, 404, 450; *Suppl.*, I, 610; M. Zâhid el-Kevserî, *en-Nüketü't-tarîfe*, Kahire 1365/1945, s. 3-4; M. Tayyib Okîç, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, İstanbul 1959, s. 164; M. Accâc el-Hatîb, *es-Sünne kable't-tedvîn*, Kahire 1383/1963, s. 164 vd.; Subhî es-Sâlih, *Hadis ilimleri ve Hadis İstilahları* (trc. M. Yaşar Kandemir), Ankara 1973, s. 39-41; Talât Kocayigit, *Hadis Tarihi*, Ankara 1977, s. 98.

ABDULLAH AYDINLI

BÜLEYTİ

(bk. BELATİ).

BÜNÂN b. MUHAMMED

(بنان بن محمد)

Ebü'l-Hasen Bünân b. Muhammed el-Hammâl (ö. 316/928)

Mısırlı zâhid ve sûfi.

Aslen Vâsritlidir. Bir süre Bağdat'ta hadis dersi aldıktan sonra gidip yerleştiği Mısır'da vefat etti. Kuşeyrî, dâima doğruluk üzere hareket eden, "emir bi'l-ma'rûf" ilkesini uygulayan Bünân'a Hammâl lakabının bir kadın tarafından verildiğini söyler. Bünân'ın ağızını sırtına yüklenmiş bir halde hacca gitmekte olduğunu gören bu kadın ona, "Allah'a tevekkülün yok mu, yoksa sen hamâl mısın?" diye sormuş, bu olaydan sonra "hammâl" onun lakabı olmuştur.

Cüneyd-i Bağdâdî'nin sohbetine devam eden, İbrâhim el-Havvâs'la tanışan Bünân, meşhur sûfilerden Ebû Saîd el-Harrâz'ın (ö. 277/890) çağdaşı idi. Başta Sülemî olmak üzere bazı sûfi müellifler Bünân'ı Ebû'l-Hüseyn en-Nûrî'nin üstadı olarak kabul ederler. Sülemî, Ebû'l-Hasan Bünân b. Muhammed ile aynı tarihte ve aynı yerde vefat eden Ebû'l-Hüseyn b. Bünân'ı Ebû Saîd el-Harrâz'ın müridi olarak gösterir (*Tabakât*, s. 389). Süyûtî bu ikisini aynı şahıs sayar. Câmî ise Mısırlı Bünân b. Abdullah adlı başka bir mutasavvıftan bahseder. Ancak Süyûtî'nin de belirttiği gibi muhtemelen bir tek Bünân vardır, o da Ebû Saîd el-Harrâz'ın mürididir.

Bünân rızkı teminat altında görmeyi, emirleri yerine getirmeyi, Hakk'a sarılıp iki cihandan yüz çevirmeyi sûfilerin en yüce hallerinden kabul eder. Ona göre sebepleri dikkate alma, sebeplerin sebebini (Allah'ı) dikkate almamaya yol açar; buna karşılık sebepleri hiçbir şekilde dikkate almamak da insanı bâtıl işlere sevkeder. Bünân burada tevekkül ile tedbir fikrini bağdaştırmaya çalışmakta, sebeplerin ilâhlaştırılmasına da terkedilmesine de karşı çıkmaktadır.

Bünân'a göre hal*ine hâkim olan ve ya sevgisini gizleyen gerçek sevgi mertebesine ulaşmamıştır. Sevgilisi uğrunda her türlü sıkıntıya katlanmayı göze almayan, başka kimselerin nimetlerden aldıkları zevk kadar sevgi yolunda çekilen eziyetlerden zevk almayan sevgiden bahsedemez. İnsan kulluğunu rabbine tahsis ederse o da inayetini insana tahsis eder. Şu halde her şey insanın elindedir.

Bünân, bir rivayete göre hristiyan ve zîr Humâreveyh'in at üstünde şehirde dolaşmasını İslâm esaslarına aykırı bulup onu bu davranıştan menettiği için, diğer bir rivayete göre ise İbn Tolun'a nasihatle bulunduğu için parçalanmak üzere arslanın önüne atılmış, ancak arslan ona dokunmamıştır.

Haramdan kaçır gibi riyadan kaçmayı öğütleyen Bünân kalbine gelen bir cezenin tesiriyle yüzüstü yere düşmüş ve ruhunu teslim etmişti. Cenaze namazına kalabalık bir cemaat katılmış ve Kahire'nin Mukattam dağındaki Karâfe Kabristanı'na defnedilmiştir.

Tasavvuf tarihinde Hammâl lakabıyla meşhur olan iki sûfi daha vardır. Ebû Nuaym *Hilyetü'l-evliyâ*'da Eyyüb el-Hammâl'den, Câmî de *Nefehâtü'l-üns*-

te İshak el-Hammâl adında bir sûfiden bahseder.

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Tabakât*, s. 291-292, 389; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 324-325; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VII, 100-102; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 149; Herevî, *Tabakât*, s. 300, 396; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-Şafve*, II, 448; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIV, 488-489; Safedî, *el-Vâfi*, X, 289-290; İbnü'l-Mülakkın, *Tabakâtü'l-evliyâ*, Beyrut 1406/1986, s. 122-124; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 220-221; Câmî, *Nefehât*, s. 158; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâdara*, I, 512-513; Münâvî, *el-Kevâkib*, II, 22-23.

İRFAN GÜNDÜZ

BÜNDÂR, Muhammed b. Beşşâr

(محمد بن بشار بندار)

Ebü Bekr Muhammed b. Beşşâr b.

Osmân el-Abdî el-Basrî

(ö. 252/866)

Basralı tanınmış muhaddis.

"Değerli şeyleri saklayan, çok hadis ezberleyen kimse" anlamında Bündâr lakabıyla tanınan Muhammed b. Beşşâr 167'de (783) Basra'da doğdu. Kur'an-ı Kerim'i ezberledikten sonra Basralı muhaddislerin rivayet ettiği bütün hadisleri öğrendi. Daha sonra hadis tahsili için seyahate çıkmak istediye de annesi razı olmadığı için memleketinden ayrılmadı. Bu arzusu ancak annesi vefat ettikten sonra gerçekleşti. Başta Mu'temir b. Süleyman, Abdurrahman b. Mehdî, Vekî' b. Cerrâh, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Yezîd b. Hârûn olmak üzere zamanın en meşhur muhaddislerinde hadis okudu. Yirmi yıl Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın hadis meclislerine devam etti.

Yazılan hadisleri ezberleme geleneğini devam ettiren Bündâr henüz on sekiz yaşlarında iken ona müracaat edenlere hadis rivayet etmeye başladı. Basra'da çoğu aynı zamanda hocası olan tanınmış muhaddisler dururken orada hadis rivayet etmeyi şeyhlerine saygısızlık kabul ettiği için hadis öğrenmek üzere kendisine başvuranları şehir dışındaki hurmalığına götürür, onlara hurma ikram ettikten sonra hadis rivayet ederdi. Bündâr'dan rivayette bulunanlar arasında *Kütüb-i Sitte* müellifleriyle İbn Huzeyme, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Zûr'a er-Râzî, Bakî b. Mahled gibi tanınmış muhaddisleri saymak mümkündür. Altmış yedi yıl boyunca Basra'da ve Bağdat'ta hadis rivayet ettiği için ondan beş ayrı tabakaya mensup muhaddisler faydalanma imkânı bulmuşlardır.